

8. Підхід до навчання, заснований на правах людини²³

Освіта з прав людини, яка передусім зосереджується на викладанні та навчанні, може також розглядатись як частина загального “підходу, заснованого на правах людини”. Такий підхід дозволяє нам побачити загальну шкільну культуру, політику та практику крізь призму цінностей прав людини.

У Конвенції ООН про права дитини є дві статті, які безпосередньо стосуються освіти. Стаття 28 визначає освіту як право, а Стаття 29 говорить, що освіта дитини має бути спрямована на “розвиток її особистості, талантів, розумових і фізичних здібностей в найповнішому обсязі”. Ще одне завдання школи, за твердженням Конвенції, – розвиток поваги до прав людини та фундаментальних свобод. Ми знаємо одне: по-справжньому зрозуміти і просувати права людини можна, лише застосувавши їх стосовно себе та інших.

Основні принципи “гідності, поваги і відповідальності” повинні бути рушійною силою у школі. Мається на увазі не лише ознайомлення учнів із системою цінностей, пов’язаною з правами людини. У рамках структури прав людини можливе існування школи, орієнтованої на дитину, в якій, спираючись на людські цінності, можна буде визначити, як учні вчаться, як до них ставляться вчителі, як вони ставляться один до одного і яке місце у світі вони займають, сповнені впевненості у дієвості принципів соціальної справедливості. Важке завдання, без сумніву, але воно покладає права людини в основу діяльності школи.

Учителі можуть практикувати права людини в класі через приклади, які вони наводять, питання, які вони піднімають, через активне обговорення, критичний погляд та аналіз, проектні роботи та навчальні екскурсії. Вони зіштовхуються не тільки з проблемою наповнення змістом навчання прав людини, але і з проблемою представлення курсу таким чином, щоб учні оцінили його значення та можливості широкого застосування. Отже, одним із ключових викликів є не тільки питання, як зробити права людини менш абстрактними, але і як зробити так, щоб учні оцінили їдею прав людини.

Заснований на правах людини, підхід до шкільної освіти передбачає наявність таких характеристик школи, які можна визначити як основні шкільні підходи у сфері прав людини. Такі підходи розроблені ЮНІСЕФ²⁴ та визначають, що школа:

- **Визнає права кожної дитини.**
- **Бачить дитину в ширшому контексті.** Колектив школи піклується про те, що відбувалось із дітьми перед тим, як вони потрапили до школи (з точки зору здоров’я, наприклад), і коли вони її залишили.
- **Зосереджена на дитині**, тобто існує акцент на психо-соціальному добробуті дитини.
- **Бере до уваги специфіку взаємовідносин статей та захищає інтереси дівчат.** Персонал орієнтований на подолання перешкод на шляху забезпечення гендерної рівності, на ліквідацію гендерних стереотипів та сприяння навчальним досягненням як дівчаток, так і хлопчиків.
- **Сприяє якості результатів навчання.** Учнів заохочують критично мислити, ставити запитання, висловлювати власні думки та оволодівати основними навичками.
- **Забезпечує освіту, засновану на реальному життєвому досвіді дітей.** Учні мають унікальну ідентичність і попередній досвід у шкільній системі, їх суспільстві і сім’ях, які можуть бути взяті до уваги вчителем з метою заохочення дітей до навчання та розвитку.

²³Автор Тіббітс Ф. (2009). Джерело Тіббітс Ф.: (2005). “Що означає шкільний підхід до освіти з прав людини” та “Підхід навчання, що базується на правах людини”. Вісник Міжнародної амністії США, ст. 26, серпень 2005.

²⁴Керівництво для Асоційованих шкіл ЮНЕСКО, Програма для освітньої сфери, ЮНІСЕФ, www.unicef.org/publications/files/Child_Friendly_Schools_Manual_EN_040809.pdf. Accessed on 23 September 2010.

- Діє для забезпечення **входження** дитини в шкільну систему, поваги та рівності можливостей для всіх дітей. Стереотипи, відчуженість і дискримінація не допустимі.
- Просуває **права і обов'язки** учнів у межах шкільного оточення та в межах суспільства в цілому.
- Покращує **якість підготовки педагогічних кадрів, їх моральний стан, зобов'язання і статус**, гарантуючи достатню якісну підготовку, визнання і винагороду.
- **Орієнтується на потреби сім'ї**. Колектив школи намагається працювати на зміцнення сім'ї, надання допомоги дітям, батькам і вчителям з метою встановлення партнерських стосунків.

Ці принципи є абстрактними, але вони можуть використовуватись учителями в якості основних положень організаційної структури школи. Дані принципи можуть розглядатись як основоположні в оцінюванні конкретної діяльності школи:

Чи орієнтована дисциплінарна політика на дітей?

Чи зміцнює вона права і обов'язки учнів?

Чи надаються учням достатні можливості для активної участі в житті шкільної громади?

Чи значимі ці можливості для учнів? Ці принципи також є важливими для процесу формування системи цінностей, пов'язаних з правами людини, у різних сферах життя школи: навчанні, розвитку школи, її управлінні та політиці.

Отже, неможливо не погодитись із тим, що дотримання прав людини в школах стосується не лише процесу навчання в класі, а й шкільного життя в цілому. Демократичний уклад шкільного життя не є просто ініціативою групи вчителів. Він накладає певні зобов'язання на керівництво та більшу частину педколективу. В наш час така тенденція зустрічається нечасто. Проте ситуація є обнадійливою.

“Права, Повага, Обов'язки”, або ППО, ініціатива графства Гемпшир, Англія – загальношкільний підхід, що базується на Конвенції прав дитини.²⁵ Його універсальні принципи наголошують на необхідності захисту прав усіх дітей, щоб допомогти їм зрозуміти свої обов'язки та забезпечити основу для навчання. Ці принципи використовуються для впровадження практики демократичного громадянства і поваги до прав людини серед усіх членів шкільної громади. Сотні початкових шкіл і півсотні середніх та спеціальних беруть активну участь у програмі ППО, основними характеристиками якої є:

- Конвенція про права дитини розглядається як сукупність знань і служить основою для шкільного етосу, викладання та навчання;
- до дітей та молоді ставляться, як до громадян;
- ідентичність дітей, їх відчуття власної гідності сприяє їх баченню себе як носіїв прав на зразок дорослих;
- концепція прав людини, вбудована в широкий діапазон предметних тем, у тому числі граматику, математику, історію, мову, розвивається завдяки регулярній роботі вчителів;
- створюються більш демократичні підходи до викладання та навчання (з акцентом на участь і права);
- загальна шкільна Хартія про права і обов'язки підписана як учнями, так і вчителями.

²⁵Рада графства Гемпшир – Англія. “Права, Повага, Обов'язок: загальний шкільний підхід” // Збірник кращого досвіду з питань освіти з прав людини в шкільній системі Європи, Центральної Азії і Північної Америки (Варшава: Організація з безпеки та співпраці в Європі, 2009), С. 72–74.

Школи-учасники цієї ініціативи відзначили, що ППО служить основою для значної частини їх громадської роботи (наприклад, школи здоров'я, школи взаємовідносин, профілактика наркотичної залежності, психофізична грамотність, шкільна рада), яка може бути пов'язана зі статтями КПЛ. Для членів шкільної громади дуже важливо, що вони можуть апелювати до вищих стандартів (міжнародних стандартів прав людини) щодо цінностей та норм поведінки в їх школі.

У 2008 р. було завершено трирічне зовнішнє оцінювання, яке продемонструвало істотний вплив впровадження ініціативи ППО на шкільні середовища. До наслідків були віднесені позитивний вплив на усвідомлення учнями своїх прав, почуття поваги до прав інших, рівня власної участі та обов'язків у школі. Вчителі відзначили значне зниження стресу та отримання великого задоволення від роботи в класі. Таким чином, заснований на правах людини підхід зміцнив людську гідність членів спільноти та удосконалив здатність школи успішно виконувати свою академічну місію щодо залучення учнів в освітній процес.